

Ничко О. Я.,
Тернопільський національний економічний університет

ТОРГОВО-КОМЕРЦІЙНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (на матеріалі романів Дж. Стейнбека “The Grapes of Wrath”, “East of Eden”, “The Winter of our Discontent”, “Tortilla Flat”)

У статті аналізується торгово-комерційна термінологія – спеціальна лексична група фразеологічної одиниці – у художньому творі на матеріалах Нобелівського лауреата Джона Стейнбека. У досліджуваних текстах чітко прослідковуються фразеологічні засоби вираження комерційних ФО: приклади субстантивованих, ад’єктивних, адвербіальних та дієслівних фразеологізмів, квантитативної варіантності фразем, ідіоматичних виразів з метафоричним осмисленням, варіантно-змінної трансформації ФО.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця (ФО), лексема, фразеологічний синонім, номінативна ФО, ідіома, фразеологічний інтенсифікатор, американізм, альтернатива, компаративна фразема.

В статье анализируется торгово-коммерческая терминология – специальная лексическая группа фразеологической единицы в художественном произведении на материалах Нобелевского лауреата Джона Стейнбека. В исследуемых текстах четко прослеживаются фразеологические средства выражения коммерческих ФЕ: примеры субстантивированных, адъективных, адвербиальных и глагольных фразеологизмов, квантитативной вариантности фразем, идиоматических выражений с метафорическим осмыслением, вариантно-переменной трансформации ФЕ.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица (ФЕ), лексема, фразеологический синоним, номинативная ФЕ, идиома, фразеологический интенсификатор, американизм, альтернатива, компаративная фразема.

The article deals with trade and commercial terminology – a special group of phraseological and lexical units – in the fiction of the Nobel laureate John Steinbeck. Phraseological means of expressing commercial terms in the analyzed texts are clearly traceable: patterns of substantivized, adjectival, adverbial and verbal phraseological units, quantitative variation phraseme, idiomatic expressions with metaphorical meaning, variant and variable transformation of phraseological units.

Key words: phraseology, phraseological units, lexeme, phraseological synonym, nominative phraseological unit, idiom, phraseological intensifier, americanism, alternant, comparative phraseme.

Вивчення різних аспектів фразеології привертало увагу багатьох дослідників сучасного мовознавства, які займалися питаннями фразеологічної теорії: О. В. Куніна, Н. Н. Амосової, В. В. Виноградова, М. М. Шанського, Е. Д. Поліванова та ін. У центрі уваги вітчизняних та зарубіжних мовознавців завжди знаходилися проблеми термінологізації загальноживаної лексики (А. Е. Левицький, О. І. Дуда), семантичних особливостей економічних термінів (К. В. Житнікова, С. М. Кришталь), термінологічної нормалізації (О. М. Лотка). Особливе місце посідають праці, присвячені дослідженню термінологічних підсистем маркетингу, фінансів, тощо (О. І. Гутиряк), економічних жаргонів (Д. Фолсом), евфемізмів у сфері бізнесу (В. Лутц), нових одиниць економічного лексикону (П. МакФедріс, М. Квініон, Дж. Гастінау, М. Крітсман, Дж. Тауел). Лінгвісти вивчають особливості економічних термінів порівняно із загальнолітературною лексикою (Т. В. Валентей), особливості формування і функціонування термінологічної лексики економіки в цілому (І. В. Малиновська, Р. С. Цаголова). Варто згадати і найсучасніші дослідження фразеології, що аналізувалися у дисертаційних працях науковців: особливості термінологічного планування в англійській економічній термінології (А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько, фінансово-економічних взаємин (О. М. Лотка), фразеологічні новотвори у сфері економіки (М. В. Белозоров), терміносистема ринкових взаємин (З. Б. Куделько).

Проблема аналізу особливостей функціонування фразеологічних одиниць у художньому творі належить до числа актуальних у сучасній лінгвістиці. Здавня художнє мовлення вважали таким середовищем, у якому найчіткіше та найяскравіше відображається стилістичне забарвлення фразеологічних одиниць. Творчість американського письменника Джона Стейнбека, на нашу думку, сповна надається для дослідження комерційних фразеологізмів у ній. Досить багато розвідок, дисертаційних досліджень, монографій, статей вивчають питання соціально-економічної ситуації тогочасної Америки, використовуючи творчість Дж. Стейнбека, де торкаються мовних (зокрема, торгово-комерційних) особливостей у творчому доробку письменника (див. праці Ф. Н. Джексона, С. А. Кінзбері, Д. Хардта, Т. Хайаші, Д. Кіргбі, Л. Фішера, П. Ліска) та ін.

Відтак *мета* цієї статі полягає у намаганні розкрити на конкретному мовному матеріалі особливостей використання фразеологізмів, зокрема, торгово-комерційної лексики у багатогранній творчості Нобелівського лауреата Джона Стейнбека. *Завданням* дослідження є аналіз художніх текстів письменника, експресивно-стилістичне навантаження фразеологічних одиниць у них, класифікація моделей ФО в залежності від частини мови основного слова, зокрема, у видатних творах Стейнбека “The Grapes of Wrath”, “East of Eden”, “The Winter of our Discontent”, “Tortilla Flat”.

Фразеологічний склад мови завжди асоціюється традиційною та кількісною сталістю фразеологічних одиниць (ФО). ФО – це завжди яскраві образні вирази, виникнення яких пов’язане з намаганням повніше показати те, що вже було виражено іншими засобами. Отож, фразеологізмом вважаємо залежне висловлювання (словосполучення) константного лексичного складу, яке характеризується семантичною цілісністю, заснованою на ослабленні чи втраті лексичних значень усіх або деяких компонентів даного словосполучення [2, с. 5]. За визначенням І. Р. Гальперіна, однією з найбільш характерних рис фразеологічних сполучень є їхня усталеність, фіксоване місцезнаходження складових частин сполучуваності [1, с. 425]. Розвиток ФО йде по лінії створення сталих словосполучень, що виражають емоційно насичену характеристику якостей, властивостей, дій суб’єкта фразеологічними засобами

мови, тобто, на основі переосмислення змінних словосполучень з найбільш влучним для даного поняття чином. З граматичної точки зору висловлювання фразеологічного типу є дистрибутивно незалежними і відрізняються від інших речень природної мови, які вільно конструюються у мовленні. Однак вони будуються за тими ж мовними законами, що і інші типи речень [2, с. 5]. Фразеологічні одиниці, на відміну від звичайних слів, виступають одиницями, які характеризуються синтаксичною різноформленістю, синтагматичні звязки яких вільніші, можуть видозмінюватися з метою створення різних стилістичних ефектів [5, с. 128]. Л. Ф. Щербачук, вважає, що “значення ФО – це складне утворення, яке поєднує раціональні, експресивні, емоційні, образні компоненти [7, с. 20]. Безсумнівно – основна функція ФО – посилювати естетичний аспект мови. Компоненти ФО – лексеми, з яких складаються ФО, переосмислюючись у них, втрачають своє предметне співвідношення, інші – у складі ФО частково “перетворюючись” (користуємося термінами І. М. Абрамовича, Д. М. Шмельова), залишаються словами. М. М. Шанський згадує про експресивне застосування фразеологізмів у їх незмінній формі і про різноманітні засоби авторської обробки [6, с. 22]. Авторські прийоми трансформації ФО помічаємо і у аналізованих текстах: *The owner men went on leading to their point: You know the land's getting poorer. You know what cotton does to the land; robs it, sucks all the blood out of it. If you could only rotate the crops they might pump blood back into the land* (The Grapes of Wrath). Речення, що містять ФО можуть виступати в якості головних або додаткових членів ... *because those creatures [a bank or a company – O. N.] don't breathe air, don't eat side-meat. They breathe profits; they eat the interest on money* (The Grapes of Wrath). ... *only his [man's – O. N.] possessions are big – and he's the servant of his property* (The Grapes of Wrath). Сміслова структура ФО і сміслова структура слова ніколи повністю не співпадають [4, с. 24]. Виділяють при цьому лексичні і фразеологічні сміслові структури, фразеологічні синоніми: *Fried dough in drippings if money was slim, dough fried crisp and brown and the drippings poured over it* (The Grapes of Wrath).

Завдяки емоційно-експресивній силі та самобутності фразеологізми є довговічними виразово-комунікативними засобами мови. Експресивність як ознаку потрібно враховувати найперше, коли йдеться про творче використання письменником фразеологічних пластів функціонуючої мовної сфери, оскільки саме вона відіграє вирішальну роль у творенні імпліцитного сміслу фразеологізму. ФО активно використовуються у засобах масової інформації, а також, безсумнівно, і в художніх творах. Яскравим прикладом служать твори видатного американського письменника ХХ століття, Нобелівського лауреата Джона Стейнбека. Події багатьох творів Стейнбека відбуваються здебільшого у долині Салінас поблизу Сан-Франциско та у Монтереї (місто у штаті Каліфорнія). Палітра героїв – різноманітна: бідні фермери, іммігранти-заробітчани, бізнесмени, торговці, комівояжери, спекулянти, знамениті “paisanos” і т. д. Звернімось до прикладів, які вдалось виявити в ході роботи з мовним матеріалом (художніми текстами). В американському варіанті англійської мови, використані фразеологічні засоби, які відображають історичні події 30хроків минулого століття. Отож, у досліджуваних ФО відображається саме та політично-економічна ситуація: капіталістична основа могутньої сільськогосподарської корпорації в Каліфорнії, обездолені фермери, експлуатація людської праці. У системі мови ФО існують як готові одиниці, вони не створюються в процесі мовлення, а беруться з пам'яті в готовому вигляді. Автор широко використовує фразеологічні вирази спеціальної (довоенної) комерційної лексики, що були поширені в його епоху. *The Bank – or the Company – needs – wants – insists – must have – as though the Bank or the Company were a monster, with thought and feeling, which had ensnared them* (приклад вживання стилістичного прийому синонімів-уточнювачів в одному синонімічному ряді для виявлення додаткової інформації, для повнішої характеристики предмету, кожен з яких виражає додатковий відтінок значення) (The Grapes of Wrath). *The owner men sat in the cars and explained. You know the land is poor. You've scabbled at it long enough ...* (The Grapes of Wrath). *The bank told him, Clear those people out or it's your job* (The Grapes of Wrath). Зазначимо, що найважливіше джерело фразеологізмів – професійна мова. Велика кількість зворотів, значна частина яких вважаються термінами, вживається метафорично, вийшли за рамки професійного використання. Відбувається “міграція” у літературну мову лексики та фразеології зі сленгу та професійних жаргонів. Знаходимо приклади такого виду термінів і у досліджуваних текстах: *Could work out a catalogue order as good as the nex'fella, but he wouldn't write no letters just for duck's* (The Grapes of Wrath). *In my desk are notations of accounts and safe-deposit boxes* (East of Eden). *And some of the farms grew so large ... that it took batteries of bookkeepers to keep track of interest and gain loss* (The Grapes of Wrath). *In his capacity as bootlegger, and in his dealings with the people of Tortilla Flat* (Tortilla Flat). *Your father wondered if you would go by the bank and pick up the money for the payroll ...* (East of Eden). ... *that bill suddenly dropped twenty-five per cent* (East of Eden). *Farmers bought more land than they could afford and figured their profits on the covers of their checkbooks* (East of Eden). *New towns sprang up, new sections were opened and populated, for the company had to create customers to get custom* (East of Eden). *You'll find a book for each year and receipted bills for everything* (East of Eden). *And the clerks who drilled at night owned nothing, and the little storekeepers possessed only a drawerful of debts* (The Grapes of Wrath). *Well, papers, and account books and bills of sale, notes, figuring ...* (East of Eden). *Railroads an' shippin' companies draw subsidies – ain't that relief?* (The Grapes of Wrath). *It is what we of business call a bill of sale* (Tortilla Flat). *So it was over, all hope of diverting the money* (Tortilla Flat). *There's such a thing as speculation* (East of Eden). *Migrant families in California find that unemployment relief, which is available to settled unemployed, has little to offer them* (The Grapes of Wrath). ... *California agriculture is economically unsound under a democracy* (The Grapes of Wrath). *Will was asked to lend them a little money to tide them over the quarter's bills, and they gave him a one-third interest for pittance* (East of Eden). При чому спостерігаються ФО зниженого стилістичного тону, помічаємо присутність ФО американського походження – американізмів. Американські письменники надають перевагу своїм синонімам, але при цьому користуючись, безумовно, англійськими, які в США вважаються варіантами: *I been squirrelin' money away* (The Grapes of Wrath). *Riches might make him crazy* (Tortilla Flat). *Beans are a warm cloak against economic cold* (Tortilla Flat). *The thing to do would be to get rid of it and still to reap the benefit of its value* (Tortilla Flat). *Somewhere he had a great hoard of money* (Tortilla Flat). *Samuel barely made wages all his life* (East of Eden). *He [Samuel – O. N.] never in*

his whole life had any talent for making money ... he had no gift for business ... (East of Eden). *But do you think a mass has virtue when the money for that mass comes out of men's pockets ...* (Tortilla Flat). *Will also took over a bicycle-and-tool shop for a bad debt* (East of Eden). *The paisanos are clean of commercialism, free of the complicated systems of American business, and, having nothing that can be stolen, exploited, or mortgaged, that system has not attacked them very vigorously* (Tortilla Flat).

Номінативні ФО є зворотами, що позначають предмети, явища, дії, стан, якість і т. д. Фразеологізми класифікуються на підставі того, з якою частиною мови за значенням і синтаксичною роллю в реченні співвідносяться весь фразеологізм [4, с. 90]: *субстантивовані*, котрі, зазвичай, завжди супроводжуються прийменниками: *Mr. Hallam, the innkeeper, had no part in the arrangement* (East of Eden). *I guess there are tricks to every trade* (East of Eden). *There came boom and bust, bankruptcy, depression* (East of Eden). *She [Olive – O. N.] planted that terror of debt so deeply in her children ...* (East of Eden). *She [Olive – O. N.] became restless where a bill is two days overdue* (East of Eden). *They say Trask has got a pot of money* (East of Eden). *We have cash and securities in excess of sixty thousand dollars* (East of Eden). *Business is money* (The Winter of Our Discontent). *Pilon noticed that the worry of property was settling on Danny's face* (Tortilla Flat). *When our food and clothing and housing all are born in the complication of mass production ...* (East of Eden). *I have reason to suspect monkey business* (East of Eden). *A miser is a frightened man hiding in a fortress of money* (East of Eden). Слід зазначити, що субстантивовані ФО з повністю переосмисленими компонентами – звороти з цілісним значенням – вважаються ідіомами, з метафоричним переосмисленням змінних словосполучень, що значно збагачують фразеологію мови [4, с. 98]. Їм властива висока ступінь абстрагування, лексеми у їх складі втрачають свої характерні властивості: *The sweetness of your offer is a good smell on the west wind* (East of Eden). *Don't throw the weight of your tongue in the path of fortune* (East of Eden). *She was tired and sick, but her mind went skipping among possibilities* (East of Eden). *Banker's do not like money to be lightly handled even if the handling is sentimental* (East of Eden). *Again shelves to the ceiling, filled neatly with gleaming canned and glassed foods, a library for the stomach* (The Winter of Our Discontent). *Money got no friends but more money* (The Winter of Our Discontent).

Ад'єктивні – яким властива здатність до словотвору та до утворення складних слів: *A reflected cathedral light filled the store, a diffused cathedral light like that of Chartres ...* (The Winter of Our Discontent) (приклад компаративної фраземи, що стилістичним засобом гіперболи підвищує експресивність висловлювання, його емпізи). *Mr. Edwards never appeared publicly in his business capacity* (East of Eden). *... that even now, in a changed economic pattern where indebtedness is a part of living ...* (East of Eden). *Money is not friendly ... Money is not nice* (The Winter of Our Discontent) (приклад варіантно-змінної трансформації ад'єктивної фраземи у реченні). *Olive never excepted the time-payment plan when it became popular* (East of Eden). *As attorneys for the deceased it is our pleasant duty to inform you that your brother through industry and judgement amassed a considerable fortune, which in land, securities, and cash is well in excess of one hundred dollars* (East of Eden). *... piece of property here, vacant lot there, some beach-front houses, and a bundle of first mortgages big around as your waist* (The Winter of Our Discontent) (приклад квантитативної варіантності компаративної ад'єктивної ФО з без сполучника *as* – який, на нашу думку, є стилістично забарвленим, створює експресивне, навіть комічне значення). *Would be to Will a craziness that would make the pig plan a marvel of business acumen* (East of Eden). *They [People – O. N.] brought the money to Marullo's, and took away the fancy goods Easter calls for ...* (The Winter of Our Discontent). *Mr. Trask has practical dreams and the sweet dollars to make them solid* (East of Eden). *He [Lee – O. N.] had never before spent a needless penny* (East of Eden). *You wouldn't entertain a reasonable offer for your ranch, would you?* (East of Eden). *Will Hamilton was a very substantial businessman* (East of Eden). *She ascribed it first to his stomach and then to business reverses* (East of Eden). *... but what could you do when a man wouldn't take advice from a sound businessman?* (East of Eden). *He sniffed for mice among the seminal smells of flour and dried beans and peas, the paper-and-ink odor of boxed cereals, thick rich sourness of cheeses, and sausage, reek of hams and bacon, ferment of cabbage trimmings, lettuce, and beet tops from the silvery garbage cans beside the back door* (The Winter of Our Discontent).

Адвербіальні – з препозитивним і постпозитивним означенням, що синтаксично пов'язані, безумовно, надають ролі фразеологічних інтенсифікаторів: *To a certain extent he began to neglect his business* (East of Eden). *For a few months they were busy getting Cyrus's money in order and out at interest* (East of Eden). *He [Adam – O. N.] knew, for instance, that she wouldn't put her money in a bank* (East of Eden). *Her [Cathy's – O. N.] head moved slowly from side to side. I'd thank a man for insults and for shaking me out like a rug* (випадок дієслівного гіперболізованого інтенсифікатора *like* у сполученні з компаративною фразеологією *rug*) (East of Eden). *The lettuce was consigned to commission merchants in New York at a fine price* (East of Eden). *He [Adam – O. N.] had always been at hand with his money to pull them out of their errors* (East of Eden). *To put it straight – the very rich are poor in spirit* (East of Eden). *Cauliflower is by weight* (The Winter of Our Discontent).

Дієслівні – які здебільшого складаються з перехідних дієслів з постпозитивами, розвиваючи багатозначність у звороті. Дієслівні ФО супроводжуються альтернантами, де відбувається характерна заміна займенника *one* на особові займенники: *Lot's of men struck it rich* (East of Eden). *He [Mr. Edwards – O. N.] ran his business with a public accountant's neatness and accuracy* (East of Eden). *Adam did not rush at his purchase* (East of Eden). *Some was lost in gambling, some chipped off for taxes, and some acres torn off like coupons to buy luxuries ...* (East of Eden). *You got to learn the tricks, kid, or you go broke* (The Winter of Our Discontent). *Where money is concerned, the ordinary rules of conduct take a holiday* (The Winter of Our Discontent). *Bordonni was asking a big price and using the selling method of pretending not to care whether he sold or not* (East of Eden). *It can run into money* (East of Eden). *He [Tom – O. N.] took him into business and tried to inoculate him with the joys of buying and selling, of outwitting other men, of judging them for a bluff, of living by maneuver* (East of Eden). *We could argue about method and haggle about price* (East of Eden). *In this way they caught a great many men who had fallen into debt* (East of Eden). *Anything I [Ethan – O. N.] took from the store I marked down and just deducted it from my pay. Marullo let me have things wholesale* (The Winter of Our Discontent).

Our Discontent). *Dessie's business began to fall off* (East of Eden). *I had to tell him about the high price and that I had planned to be argued down* (East of Eden). *If you could buy shoats on credit, fatten them on food that cost next to nothing, sell them, pay off your loan, and take your profit, you would really have done something* (East of Eden). *Lee dipped into his savings* (East of Eden). *On one side – counter, cash register, bags, string, and that glory in stainless steel and white enamel, the cold cabinet, in which the compressor whispered to itself* (The Winter of Our Discontent). *If you want to turn a profit, you plant beans* (East of Eden). *You throwing money in the garbage ... What you throw out, you don't sell* (The Winter of Our Discontent).

Англійській мові властива значна кількість ФО, які здебільшого вживаються з прийменниками, що виражають об'єктно-обставинні відношення, які мають евфемістичний характер [4, с. 209]. Дієслівно-постпозитивні звороти економно будують речення: *Sheriff says the supervisors are raising hell about the payroll* (East of Eden). *They [recruiting agents for the railroad companies– O. N] paid down a lump of money on the signing of the contract. Grampa began to scabble about, trying to get a purchase to arise* (The Grapes of Wrath). *I thought maybe I could make enough to keep up the interest* (East of Eden). *Horace was ready to get down to business* (East of Eden). *He [Will–O. N] would cut him in on the profits* (East of Eden). *If it was a success any number of men were willing to dig down to put money in* (East of Eden) *I wanted you to have the money to make up your loss* (East of Eden). *People don't know how much he's got salted away* (The Winter of Our Discontent). *About the only way is to charge the loss off to somebody else* (The Winter of Our Discontent). *The big glass doors of the bank folded open and a river of people dipped in for money and brought the money to Marullo's* (The Winter of Our Discontent). *He's got his fingers in all kinds of things...* (The Winter of Our Discontent).

Знання ФО полегшує розуміння публіцистичних та художніх творів. Їх використання збагачує мову та робить її більш мальовничою. За допомогою ідіом інформаційний аспект мови доповнюється почуттєво-інтуїтивним описом зображуваного світу та життя.

Отже, ми спробували простежити у досліджуваних художніх текстах американського письменника спеціальну лексичну групу ФО – комерційну, що, безперечно, надає додаткове функціонально-стилістичне забарвлення мові. Під час аналізу текстових матеріалів ми створили класифікацію досліджуваних ФО за характером фразем у них. Американський письменник збагатив англійську фразеологію, ввів свої, індивідуальні, авторські, фразеологічні засоби до американського варіанту англійської мови. У лексичній сфері текстових матеріалів спостерігається використання різнобарвної лексики – від високого стилю до знижених пластів словника: вульгаризмів, інтержаргонізмів, жаргонізмів, сленгу, розмовної мови і т. д. Слід зазначити, що американізми вирізняються більш яскравою образністю і підвищеною експресивністю в порівнянні з висловлюваннями англійських письменників. Аналіз та детальне вивчення фразеологічної системи сучасної американської романістики дасть змогу нам отримати уявлення про її структурно-семантичні, стилістичні типи і походження, допоможуть оволодіти літературними нормами використання лексем, глибше зрозуміти історію та характер творчості письменника, дасть можливість передати все багатство людських емоцій, думок, почуттів та переживань.

Література:

1. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Изд-во лит. на иностр. яз., 2004. – 425 с.
2. Добровольська І. А. Вивчення фразеологізмів як засіб розширення продуктивного лексичного запасу студентів / І. А. Добровольська // Іноземні мови. – 2001. – № 2. – С. 5-8.
3. Коціпак М. М. Стилістичний аспект фразеологізмів у жанрі американського детективу : до постановки проблеми / М. М. Коціпак // Серія: Філологічні науки : Мовознавство. – № 9. – 2010. – С. 122-126.
4. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка / А. В. Кунин – М. : Просвещение, 1992. – 260 с.
5. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. – К., Высшая школа, 1984. – 249 с.
6. Шанский М. М. Фразеология современного русского языка / Шанский М. М. – М. : Высш. шк. – 1985. – 160 с.
7. Щербачук Л. Ф. Загально-мовна та індивідуально-авторська фразеологія у художніх текстах (на матеріалі художніх творів О. Гончара) : автореф. дис. канд. філол. наук / Л. Ф. Щербачук. – К., 2002. – 20 с.
8. Steinbeck J. East of Eden / John Steinbeck. – New York : Penguin, 1980. – 778 p.
9. Steinbeck J. The Grapes Of Wrath / John Steinbeck. – Moscow : Progress Publishers, 1978. – 530 p.
10. Steinbeck J. The Winter Of Our Discontent / John Steinbeck. – New York : Penguin, 1986. – 180 p.
11. Steinbeck J. Tortilla Flat / John Steinbeck. – New York : Penguin, 1986. – 107 p.